

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

ЛЕВЧЕНКО Єлизавета Миколаївна

УДК

**«ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ
РОБОТІ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ»**

спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньою програмою «Соціальна робота»

Миколаїв – 2019

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили,
Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор наук з державного управління, професор

ПАЛАГНЮК Юліана Вікторівна

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили.

Рецензент: доктор наук з державного управління, професор

СОРОКА Світлана Вікторівна

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили.

Захист відбудеться *27 лютого 2018 року о 10.00* на засіданні кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за
адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної роботи, управління і педагогіки
Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003,
м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Проблеми людей похилого віку до останнього часу були маловивченими і залишаються актуальними по сьогоднішній день. Цій категорії клієнтів соціальної роботи притаманні своєрідні проблеми, які потребують негайного вирішення. Відомі випадки, коли допомога людям похилого віку не надається з боку родичів з різних причин: відсутність можливості, байдужість, незнання законів, тощо. Саме тому соціальні працівники та робітники покликані надавати різноманітну допомогу людям похилого віку, адже соціальна робота направлена на надання підтримки та допомоги людям, які її потребують.

Люди похилого віку піддаються значному впливу зовнішніх чинників, мають погіршення здоров'я, їм притаманний постійний стрес та втома. Вони зустрічаються із низкою соціально-психологічних проблем, серед яких невротичні, психологічні та психосоматичні розлади, внутрішньо- і міжособистісні конфлікти, кризові стани, в тому числі екзистенційні та вікові кризи, травми, втрати, проблеми у сімейних та дитячо-батьківських відносинах, стресові ситуації, депресії тощо.

У XXI ст. існує різноманітна кількість методів та форм подолання цих проблем, одним із яких є арт-терапія. Новітні технології довели, що лікувати можна не тільки лікарськими препаратами, але й мистецтвом. Протягом XX століття арт-терапія стала невід'ємною частиною соціальних заходів профілактичного й реабілітаційного характеру, медичної, психотерапевтичної та педагогічної практики. Усе більше лікарів починають усвідомлювати роль і масштаби природних сил, закладених в людині. Тому, в комплексі засобів, спрямованих на відновлення здоров'я людини, науковці відводять арт-терапії важливе місце.

У науковій літературі й досі відсутні ґрунтовні дослідження щодо використання методів арт-терапії, спрямованих на людей похилого віку в

соціальной роботі, що обумовило вибір теми нашого дослідження – **«Особливості використання арт-терапії у соціальной роботі з людьми похилого віку»**.

Виходячи з актуальності обраної теми та ступеню її розробленості в науковій літературі **метою даної магістерської роботи** є теоретично обґрунтувати, емпірично дослідити та запропонувати пропозиції щодо покращення соціальной роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії.

Відповідно до мети нами були визначені наступні **завдання**:

- визначити сутність арт-терапії в соціальной роботі та надати класифікацію методів арт-терапії;
- проаналізувати зарубіжний досвід використання арт-терапії у роботі з людьми похилого віку;
- охарактеризувати соціальну роботу з людьми похилого віку в умовах територіального центру;
- розробити дослідження щодо використання методів арт-терапії з людьми похилого віку та провести його в міському територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальных послуг) міста Миколаєва;
- запропонувати пропозиції щодо підвищення ефективності соціальной роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії в умовах міського територіального центру.

Об'єктом дослідження є арт-терапія як інноваційна діяльність.

Предметом дослідження є особливості використання арт-терапії у соціальной роботі з людьми похилого віку.

Для виконання завдань був використаний комплекс взаємопов'язаних теоретичних **методів** дослідження. Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, в дослідженні використані теоретичні, емпіричні та статистичні методи, а саме: системний підхід (аналіз

використання арт-терапії в соціальній роботі з людьми похилого віку); здійснено спостереження процесу адаптації людей похилого віку до умов територіального центру; статистичний – аналіз показників рівня адаптованості людей похилого віку до умов територіального центру.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії в умовах територіального центру. Нами запропоновано визначення поняття «арт-терапія»; удосконалено класифікацію методів арт-терапії; розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії.

Теоретична значущість роботи. На основі аналізу наукової літератури структуровано інформацію щодо сутності арт-терапії в соціальній роботі, класифікації методів арт-терапії, вивчення людини похилого віку як об'єкту соціальної роботи та надання їй допомоги в умовах територіального центру.

Практичне значення роботи. Результати аналізу наукового дослідження можуть стати корисними при вивченні навчальних дисциплін з відповідної тематики, зокрема, таких дисциплін, як: «Технології соціальної роботи», «Арт-технології в соціальній роботі», «Реабілітаційна педагогіка», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів», «Інновації в соціальній роботі» тощо; можливості використання арт-терапії у практичній діяльності соціального працівника з людьми похилого віку.

Експериментальна база. Дослідження магістерської роботи проводилося на базі міського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) міста Миколаєва.

Апробація роботи. Основні положення та результати дослідження доповідались та обговорювалися на: студентській науково-практичній конференції «Впровадження європейських соціальних стандартів в Україні» (м. Миколаїв, 2016); IV міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація молоді у XXI сторіччі» (м. Краматорськ, 2017); студентській науково-практичній конференції «Реалізація євроінтеграційної політики: суспільно-політичний та безпековий аспекти» (м. Миколаїв, 2017); XXXI всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Перспективні наукові дослідження» (м. Київ, 2017); міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум – 2018: Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі: «Реалізація євроінтеграційної політики України: суспільно-політичний та безпековий аспект» (м. Миколаїв, 2018 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2018: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв, 2018 р.); XI міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (м. Одеса, 2018).

Публікації.

1. Левченко Є. М. Особливості розвитку арт-терапії як методу діяльності в період XX та XXI ст. / Є. М. Левченко, Л. Ю. Полторак // Студентські наукові студії: молодіжний науковий журнал 18(62) ЧНУ ім. Петра Могили – 2016. – С. 48–50.

2. Левченко Є. М. Історія розвитку арт-терапії в Давній Греції / Є. М. Левченко, Л. Ю. Полторак // XXI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів і молодих вчених: «Молодь: освіта, наука, духовність» Університет «Україна» – Київ. – 2016. – С. 484–486.

3. Левченко Е. Ценностные ориентации будущих социальных работников / Е. М. Левченко // Сборник научных работ. – Польша. – 2017. – С. 13–14.

4. Левченко Є. М. Особливості розвитку арт-терапії як методу діяльності / Є. М. Левченко // III Всеукраїнська конференція молодих вчених, студентів, аспірантів «Управління якістю в житті і діяльності людини: стандарти, орієнтири та перспективи». – Миколаїв – 2017. – С. 16–17.

5. Левченко Е. Н. Особенности ценностных ориентаций будущих социальных работников / Е. М. Левченко, Е. Л. Файчук // IV Международная научно-практическая конференция «Социализация молодежи в XXI веке», ГО НТ «Слобожанщина». – Краматорськ, 2017 – С. 83-88.

6. Левченко Є. М. Сутність арт-терапії в діяльності соціальних працівників / Є. М. Левченко, Г. В. Коваль // Одинадцята міжнародна науково-практична конференція «Актуальні дослідження в соціальній сфері». – Одеса – ОНПУ – 2018. – С. 92–93.

7. Левченко Є. М. Соціальна робота з людьми похилого віку: європейський досвід / Є. М. Левченко, Г. В. Коваль // Ольвійський форум – 2018: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі «Реалізація євроінтеграційної політики України: суспільно-політичний та безпековий аспект». – Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – С. 126–129.

8. Левченко Є. М. Потреби людей похилого віку як об'єкт соціальної роботи / Є. М. Левченко // «Могилянські читання – 2018: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»; Одинадцята міжнародна науково-практична конференція «Актуальні дослідження в соціальній сфері». – Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. – С. 55–56.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел із 67 найменувань. Загальний обсяг магістерської роботи складає 100 сторінок, з них 81 сторінка основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання; окреслено об'єкт і предмет; схарактеризовано основні методи роботи; розкрито наукову новизну; аргументовано теоретичне та практичне значення; подано відомості про апробацію результатів дослідження; представлено інформацію про публікації, структуру й обсяг магістерської роботи.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження арт-терапії у соціальній роботі з людьми похилого віку**» розглянуто погляди науковців щодо поняття «арт-терапія», які в своїх працях висвітлюють різні думки стосовно розуміння її сутності. Проаналізувавши погляди науковців, практиків, ми розробили наше визначення поняттю «арт-терапія» – це інноваційний метод, педагогічна діяльність, соціально-психологічний вплив на особистість, направлені на лікування психосоматичних систем та лікування фізичного тіла.

Проаналізовано класифікацію та охарактеризовано методи арт-терапії. Підходів до класифікації методів арт-терапії дуже багато. Різні науковці трактують той чи інший метод по-своєму. Ми вважаємо, що до арт-терапії відносяться такі види мистецтва, як: ізотерапія, фототерапія, терапія творчим самовираженням, музична терапія, ігрова терапія, драматерапія, казкотерапія, бібліотерапія, танцювальна терапія, тілесно-рухова терапія, кінотерапія тощо. Оскільки особистість є істотою суто соціальною, то формат використання методів арт-терапії включає в себе як соціальні мотиви, знання, навички, необхідні для успішної взаємодії із

оточуючим соціальним середовищем, так і самопочуття та самоприйняття особистістю самої себе в постійно мінливому соціумі.

За кордоном реалізують численні програми, спрямовані на підтримку добробуту й стану здоров'я людей похилого віку, для чого створюють низку відповідних закладів у громаді, за місцем проживання клієнта, якому надають право вибору форми обслуговування.

У другому розділі «**Використання арт-терапії у соціальній роботі з людьми похилого віку**» розкрито сутність поняття «люди похилого віку», проаналізовано використання арт-терапії у територіальному центрі.

В Україні визначені напрями реформування системи соціального обслуговування громадян та надання їм соціальних послуг, які передбачають створення широкої та розгалуженої мережі служб та закладів для надання якісних послуг, наближення соціальних послуг до отримувачів, децентралізація процесів управління, створення альтернативних видів послуг та їх фінансування, розширення можливостей для отримувачів щодо вибору послуг, підвищення результативності надання соціальних послуг через впровадження технологій з покращання їх якості.

Діє значна кількість різноманітних соціальних установ для надання соціальної допомоги людям, які її потребують. Однією з найпопулярніших є територіальні центри, які надають психологічну, соціально-побутову, соціально-педагогічну, соціально-медичну, соціально-економічну, юридичну та інформаційну допомогу клієнтам. На даному етапі розвитку суспільства центри успішно розвиваються і намагаються залучати інноваційні форми та методи роботи з людьми похилого віку. Одним з найважливіших критеріїв ефективності соціального обслуговування людей похилого віку повинна стати дієвість всіх форм, методів, технологій, засобів і видів соціального обслуговування.

Структура міського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) міста Миколаєва розгалужена і має всі необхідні структурні підрозділи для надання своєчасної допомоги населенню міста. Разом з тим, слід висловити пропозиції щодо удосконалення роботи центру задля підвищення ефективності роботи його структурних підрозділів, внівши відповідні зміни в його структуру, а саме: на базі відділу з питань кадрової, правової, методичної роботи та контролю створити два сектори (підвідділи): з питань кадрової роботи та з питань контролю, правової та методичної допомоги.

У третьому розділі **«Особливості використання методів арт-терапії у соціальній роботі з людьми похилого віку»** представлено програму дослідження та аналіз результатів дослідження щодо виявлення рівня обізнаностей в понятті арт-терапія та її використанні у повсякденному житті. Запропоновано пропозиції щодо підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії.

Людам похилого віку важко звикнути до умов сучасного життя. Проблема полягає в тому, що вони важко адаптуються до різних життєвих ситуацій та не завжди знаходять підтримку від оточуючих; часто підпадають під стереотипізацію та дискримінацію й не знають як дати собі раду.

Метою нашого дослідження є експериментальним шляхом дослідити вплив арт-терапії на адаптацію людей похилого віку в умовах територіального центру.

Дослідження проводилося на базі міського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) міста Миколаєва. Перевірка результатів, отриманих в процесі аналізу теоретичних джерел, була зроблена під час проведення психолого-педагогічних експериментів. Перший експеримент був проведений серед людей похилого віку, клієнтів

територіального центру в лютому 2018 р., шляхом анкетування з визначення рівня обізнаності людей похилого віку з основними напрямками нашого дослідження. Отримані результати надали можливість виявити рівень обізнаності та зацікавленості в отриманні нових знань, з розвитком яких люди похилого віку зможуть самостійно вирішувати власні проблеми; розробити відповідні тренінгові програми і провести їх під час другої частини експерименту у травні 2018 р. Наступний експеримент був проведений в листопаді 2018 р. серед цих же людей похилого віку шляхом проведення повторного анкетування з метою відстеження динаміки після проведення тренінгів. Обрання невеликого проміжку часу та однієї групи для експерименту було обов'язковим, щоб можна було відстежити, що саме арт-терапія, а не щось інше, вплинула на рівень адаптованості людей похилого віку до умов територіального центру та здатності вирішувати власні проблеми.

У ході експерименту спочатку проведено анкетування, спрямоване на виявлення обізнаності людей похилого віку під назвою «Що таке арт-терапія?». Метою анкетування була мета визначити рівень обізнаності людей їх вмінь працювати, грати тощо. Була надана допомога людям похилого віку у формуванні вмінь працювати в групі, усвідомлювати важливість прийняття свого «я», своєї соціальної ролі з усіма перевагами й недоліками, виховувати розуміння того, що багато залежить від їх власної поведінки.

Обробка отриманих результатів проводилась ретельно. Нами було опитано 17 респондентів.

Результати опитування

№ з/п	З яких джерел ви дізнались про «Університет третього віку»	Кількість осіб	%
1.	від знайомих та друзів	16	94,12
2.	в ЗМІ	1	5,88
	Чи знайоме вам поняття «арт-терапія?»		
1.	Так	10	58,82
2.	ні	5	29,41
3.	щось десь чув	2	11,76
	3. Чи бажаєте ви, щоб у роботі використовували арт-терапію?		
1.	Так	13	76,47
2.	Ні	2	11,76
3.	не знаю	2	11,76
	4. Як ви відносите до поняття «лікування мистецтвом?»		
1.	Позитивно	14	82,35
2.	Негативно	0	0
3.	Нейтрально	3	17,65
	7. Ви підтримуєте думку, що арт-терапія впливають на внутрішній стан людини, спроможні допомогти вирішити внутрішні проблеми особистості?		
1.	Так	14	88,23
2.	Ні	1	5,88
3.	Частково	2	11,76
	8. Чи хотіли б ви відвідати літературний вечір або тренінг з арт-терапії, як один із заходів з використанням арт-терапії?»		
1.	Так	14	82,35
2.	Ні	2	11,76
3.	Частково	1	5,88
	9. Чи хотіли б ви бути активним учасником літературного вечора або тренінгу з арт-терапії?»		
1.	Так	6	35,29
2.	Ні	6	35,29
3.	я соромлюсь, але так	5	29,41
	11. Ваша стать		
1.	Жіноча	15	88,23
2.	Чоловіча	2	11,76
	12. Ваша освіта		
1.	середня-спеціальна	6	35,29
2.	не закінчена вища	1	5,88
3.	повна вища освіта	10	58,82
	13. Ваш вік		
1.	45-60 років	3	17,65
2.	61-70 років	7	41,18
3.	71-80 років	1	5,88
4.	81 і старше	6	35,29
	Всього	17	100

На питання 5 «Які заходи з використання арт-терапії ви знаєте?» та 6 «Які заходи з використання арт-терапії ви б хотіли відвідати», учасники відповідали в довільній формі, як правило писали про музикотерапію, казко терапію, поетичні вечори, вечори класичної музики, картинні галереї. Багато хто написав, що залюбки відвідав би будь-які заходи з використанням арт-терапії. На питання 10 «Тематика літературного вечора або тренінгу з арт-терапії, якого ви маєте бажання відвідати?». На дане питання слухачі «Університету третього віку» відповідали в довільній формі. Як правило, цікавила будь-яка тематика літературного вечора, але були вибагливі, які вказали теми здоров'я та тему репресованих жінок під час війни.

Згідно проведеного дослідження, були зроблені наступні висновки.

Інформація між слухачами «Університету третього віку» найбільше розповсюджується через друзів та знайомих. Поняття «арт-терапія» знайоме більшості, деякі чули, але не знали, остаточно, що це за вид діяльності. На питання про бажання використовувати арт-терапію, значна кількість респондентів відповіла, що так, при тому, що незначна кількість слухачів написали ні або не знаю. Ставлення до поняття «лікування мистецтвом» в більшості позитивне, деякі написали нейтральне, але ніхто не вказав негативне. На питання з приводу «Які заходи з використанням арт-терапії підтримуєте?» та «Які заходи з використання арт-терапії хотіли би відвідати», більшість писали, що на усі, адже студентам «Університету третього віку» все цікаво. Деякі були більш вибагливі та вказували – музикотерапію, казкотерапію, поетичні вечори тощо. Багато людей похилого віку підтримують думку, що різні методи арт-терапії позитивно впливають на внутрішній стан людини. Лише незначна кількість не визначились або не підтримує. Згідно результатів, майже всі хотіли відвідати літературний вечір. Велика кількість респондентів, хотіла б бути активним учасником літературного вечора, але вказали, що соромлять 3

опитаних респондентів – 15 жінок та лише 2 чоловіки. Треба зазначити, що майже всі респонденти мають вищу або середню-спеціальну освіту, при тому, що вік дуже різний, від 45 до 81 і старше.

У результаті анкетування ми дійшли висновку, що більшість респондентів зацікавлена у використанні арт-терапії та її методах, але не має достатньо знань у даній тематиці.

Після анкетування нами було проведено другий етап – проведення тренінгу. Тренінг мав декілька спрямувань: перший познайомитись та налагодити атмосферу в групі; другий етап був направлений на покращення внутрішньої атмосфери в групі за допомогою малювання.

Останнім етапом у проведенні тренінгу було підведення підсумків. Тобто спільний малюнок. Отже, можна зробити висновок, що люди похилого віку залишились задоволені та з гарним настроєм чекали наступної зустрічі. Залишили гарні відгуки та наполягали на проведенні додаткових занять з арт-терапії в інші дні.

Після тренінгу був проведений літературний вечір. Даний захід був направлений на збагачення дозвілленої діяльності людей похилого віку та покращення внутрішнього стану прослуховуванням віршів класиків. Спочатку учасники заходу були дуже зацікавлені, але соромились виступати. Згодом, кожен другий презентував або власний вірш, або вірші відомих поетів. Люди похилого віку почали згадувати молодість та поринати у спогади.

Після літературного вечора був проведений ще один тренінг, який мав назву «Намалюй свій настрій». Знайомства вже не було. Люди похилого віку одразу та з великим бажанням поринули у творчість.

Після тренінгу було проведено повторне анкетування, згідно якого люди похилого віку показали більшу зацікавленість та обізнаність в методах арт-терапії. Результати анкетування виявились дуже втішними.

Люди похилого віку підвищили свої знання з арт-терапії. Значно покращився їх настрій та стала більш позитивною життєва позиція.

Обробка отриманих результатів також проводилась ретельно. Нами було повторно опитано 17 респондентів.

На питання 1 «Чи знайоме вам поняття арт-терапія?», ми отримали наступні відповіді: – так – 17, що становить 100%; ні – 0, що становить 0%; щось десь чув – 0, що становить 0% (Рис. 1).

Рис. 1 Результати опитування відповідей на запитання 1

На питання 2 «Чи бажаєте ви, щоб у роботі використовували арт-терапію?», ми отримали наступні відповіді – так 16, що становить 94.11%; ні – 0, що становить 0%; не знаю – 1, що також становить 5.88%.

На питання 3 «Як Ви ставитесь до поняття «лікування мистецтвом?»», ми отримали наступні відповіді – позитивно – 15, що становить 88.22%; негативно – 0, що становить 0%; нейтрально – 2, що становить 11.76% (Рис. 2).

Рис. 2 Результати опитування відповідей на запитання 3

На питання 4 та 5 «Які заходи з використання арт-терапії ви знаєте?» та «Які заходи з використання арт-терапії ви б хотіли відвідати», учасники відповідали в довільній формі, як правило писали, що хочуть повторно відвідати тренінги з арт-терапії та літературний вечір.

На питання 6 «Ви підтримуєте думку, що музикотерапія, ароматерапія, казкотерапія та ін., впливають на внутрішній стан людини та спроможні допомогти вирішити внутрішні проблеми особистості та зняти напругу?», ми отримали наступні відповіді – так – 17, що становить 100%; ні – 0, що становить 0%; частково – 0, що становить 0% (Рис. 3).

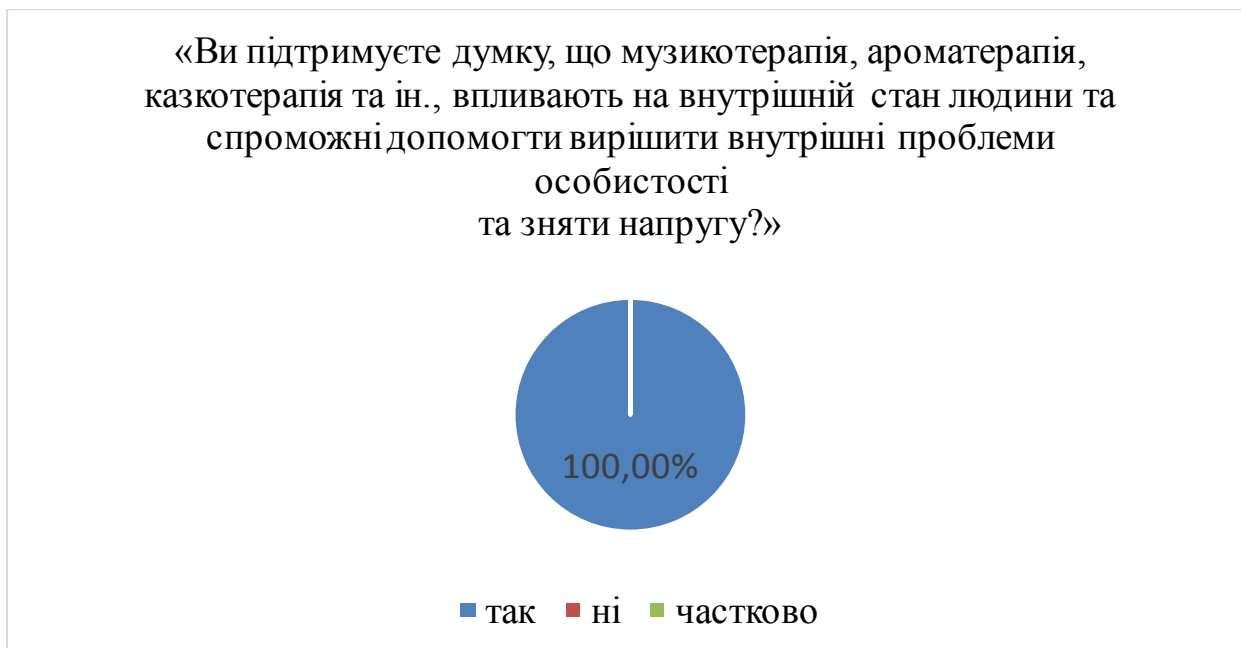

Рис. 3 Результати опитування відповідей на запитання 6

На питання 7 «Чи хотіли б ви відвідати літературний вечір або тренінг з арт-терапії, як один із заходів з використанням арт-терапії?», ми отримали наступні відповіді – так – 14, що становить 82,35%; ні – 2, що становить 11,76%; частково – 1, що становить 5,88%.

На питання 8 «Чи хотіли б ви бути активним учасником літературного вечора або тренінгу з арт-терапії?», ми отримали наступні відповіді – так 6, що становить 35,29%; ні – 6, що становить 35,29%; я соромлюсь, але так – 5, що становить 29,41%.

На питання 9 «Тематика літературного вечора або тренінгу з арт-терапії, якого ви маєте бажання відвідати?». На дане питання студенти «Університету третього віку» відповідали в довільній формі. Як правило, цікавила будь-яка тематика літературного вечора, але були вибагливі, які вказали теми здоров'я та тему репресованих жінок під час війни.

Згідно проведеного дослідження, були зроблені наступні висновки.

З поняттям арт-терапії тепер знайомі всі учасники занять, з якими ми їх проводили. Кожен респондент має власну думку з приводу даного поняття та його розуміння. Майже всі учасники позитивно ставляться до

поняття лікування мистецтвом. Тільки два респонденти нейтрально відносяться до даного питання. Позитивним результатом є те, що всі опитувані відповіли, що музикотерапія, ароматерапія, казкотерапія та інші види арт-терапій впливають на внутрішній стан людини та спроможні допомогти вирішити внутрішні проблеми особистості й зняти напругу.

Отже, після проведення експериментальної роботи, а саме – арт-терапевтичних заходів, рівень адаптації людей похилого віку до умов територіального центру підвищився. Тренінги та літературний вечір позитивно повпливали на обізнаність учасників територіального центру в питаннях використання арт-терапії в роботі соціального працівника в умовах територіального центру. Таким чином, гіпотеза про те, що застосування арт-терапевтичних заходів підвищила рівень адаптації людей похилого віку до умов територіального центру підтвердилася.

Згідно проведеного дослідження, нами були розроблені пропозиції щодо підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії в міському територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

ВИСНОВКИ

Таким чином, на підставі отриманих результатів здійсненого дослідження, зроблено наступні висновки щодо використання арт-терапії у соціальній роботі з людьми похилого віку:

1. Систематизовано теоретичні засади дослідження основних понять та категорій; визначено сутність арт-терапії як інноваційного методу в соціальній роботі, який зазначається в наступному: арт-терапія – це засіб вільного самовираження і самопізнання. Вона має інсайт-орієнтований характер; припускає атмосферу довіри, високої терпимості, уваги до внутрішнього світу людини. Долученість до мистецтва дає людині

можливість відчувати свободу вирішувати та творити. Художня творчість допомагає ідентифікувати й оцінювати свої почуття, спогади, образи майбутнього, знайти час для відновлення життєвих сил і способ спілкування із самим собою.

Нами розроблено власне визначення поняття «арт-терапія» – це інноваційний метод, педагогічна діяльність, соціально-психологічний вплив на особистість, направлені на лікування психосоматичних систем та лікування фізичного тіла.

Люди похилого віку – це вагома соціально-демографічна група, що посідає важливе місце у будь-якій державі і потребує повсякденної допомоги. Це основний носій життєвого досвіду, результати якого повинні бути вдало використані для вирішення проблем сьогоденного та завтрашнього дня. Вийшовши на пенсію, люди похилого віку, як особлива соціальна група, в сучасному суспільстві можуть і мають право реалізувати свій соціальний потенціал та вирішувати ряд важливих завдань у суспільстві, а не бути його тягарем.

2. Підходів до класифікації методів арт-терапії багато. Нами розглянуто класифікацію методів арт-терапії та охарактеризовано основні: ізотерапія, фототерапія, терапія творчим самовираженням, музична терапія, ігрова терапія, драматерапія, казкотерапія, бібліотерапія, танцювальна терапія, тілесно-рухова терапія, кінотерапія тощо. Подання нової та цікавої інформації про арт-терапію, як оригінальний напрямок в соціально-культурній діяльності, говорить про невичерпний творчий потенціал, закладений в кожній людині, і можливості використання цього потенціалу з метою досягнення духовного здоров'я, внутрішнього благополуччя й гармонії з оточуючими. Кожен метод арт-терапії може бути корисним та вагомим для вирішення різних проблем.

3. В Україні, як і в цілому світі, проводиться значна соціальна робота щодо підтримки людей похилого віку. Права даної категорії захищаються

на рівні держави. У розвинутих країнах створено розгалужену систему закладів соціального обслуговування людей похилого віку. Тому для нашої держави корисним є зарубіжний досвід соціальної роботи з людьми похилого віку, який необхідно запозичати, адаптуючи його до українських реалій. Цікавим для України є досвід США, який полягає в тому, що музикотерапія виділилася в окремий напрямок професійної діяльності, який має власну систему підготовки та сертифікації, що стало поштовхом для її відокремлення від арт-терапії.

4. Охарактеризовано соціальну роботу з людьми похилого віку в умовах територіального центру. Територіальний центр – це державний заклад, який здійснює соціальне обслуговування та надає соціальні послуги людям похилого віку.

Потенційною перевагою використання тренінгу в соціальній роботі є можливість отримання зворотного зв'язку і підтримки від людей, що мають спільні проблеми чи переживання з конкретним учасником групи. У процесі групової взаємодії приходить прийняття цінностей і потреб інших. У групі людина відчуває себе прийнятою і приймаючою, яка користується довірою і довіряє, оточеною турботою і сама дбає, яка отримує допомогу і допомагає. Реакції інших на неї і її на інших в групі можуть полегшувати вирішення міжособистісних конфліктів поза групою. У підтримуючій і контрольованій обстановці людина може навчатися новим вмінням, експериментувати з різними стилями відносин серед рівних партнерів, а отже, уникнути чи передбачити виникнення складних життєвих обставин.

5. Провівши експериментальне дослідження та здійснивши аналіз його результатів, ми можемо стверджувати, що отримані результати під час експерименту надали можливість виявити рівень обізнаності та адаптації людей похилого віку до умов територіального центру методами арт-терапії.

У результаті проведення відповідної тренінгової роботи доведено, що арт-терапія здатна підвищити рівень соціальної адаптації людей похилого віку, а тому арт-терапію можна вважати ефективним методом соціальної роботи соціального працівника в умовах територіального центру, адже вона задовольняє вимоги людей похилого віку та відповідає реальному становищу, в якому вони перебувають. Успіх арт-терапевтичних занять залежить не тільки від подальшої діяльності його учасників, а й від умінь арт-терапевта чи тренера, його кваліфікації. Арт-терапевтична робота, надаючи можливість вираження думок, почуттів, емоцій, потреб, станів, як і будь-яка творчість, дає високий позитивний емоційний заряд, формує активну життєву позицію, впевненість у своїх силах, автономність і особисті межі.

6. Згідно проведеного дослідження, нами були розроблені пропозиції щодо підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії в міському територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг), основними із яких є:

- розширити спектр навчальних та культурно-дозвіллевих заходів для людей похилого віку – учасників «Університету третього віку», урізноманітнивши перелік факультетів та спеціальностей, а також шляхом проведення з ними арт-терапевтичних занять;

- приділяти більше уваги методикам арт-терапії з метою зменшення напруги та підняття настрою людей похилого віку;

- більш тісно співпрацювати з навчальними закладами, заохочуючи студентів до проведення спільних заходів, свят тощо;

- розширити комплекс соціальних послуг для населення;

- постійно проводити заходи по зменшенню психологічного навантаження соціальним працівникам («психологічне вигорання»), використовуючи різноманітні методики арт-терапії;

– на державному рівні розглянути питання щодо підвищення заробітної плати, тим самим підвищити мотивацію абітурієнтів до обрання спеціальності соціального працівника та соціального робітника.

АНОТАЦІЯ

Левченко Є. М. Особливості використання арт-терапії у соціальній роботі з людьми похилого віку. – Рукопис.

Магістерська робота зі спеціальності 231 – Соціальна робота. – Чорноморський національний університет імені Петра Могили.

Магістерська робота присвячена науковому обґрунтуванню теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії. Визначено сутність арт-терапії в соціальній роботі та надано класифікацію методів арт-терапії. Проаналізовано зарубіжний досвід використання арт-терапії у роботі з людьми похилого віку. Охарактеризовано соціальну роботу з людьми похилого віку в умовах територіального центру. На основі проведеного дослідження розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності соціальної роботи з людьми похилого віку методами арт-терапії.

Ключові слова: люди похилого віку, арт-терапія, соціальна робота, територіальний центр, соціальні послуги, соціальне обслуговування.

АНОТАЦІЯ

Левченко Е. Н. Особенности использования арт-терапии в социальной работе с пожилыми людьми. – Рукопись.

Магистерская работа по специальности 231 – Социальная работа. – Черноморский национальный университет имени Петра Могили.

Магистерская работа посвящена научному обоснованию теоретических основ и разработке практических рекомендаций по

повышению эффективности социальной работы с пожилыми людьми методами арт-терапии.

Определена сущность арт-терапии в социальной работе и рассмотрена классификация методов арт-терапии. Проанализирован зарубежный опыт использования арт-терапии в работе с пожилыми людьми. Охарактеризована социальная работа с пожилыми людьми в условиях территориального центра. На основе проведенного исследования разработаны предложения по повышению эффективности социальной работы с пожилыми людьми методами арт-терапии.

Ключевые слова: люди пожилого возраста, арт-терапия, социальная работа, территориальный центр, социальные услуги, социальное обслуживание.

ANNOTATION

Levchenko E.M. Features of the use of art therapy in social work with the elderly people. – The Manuscript.

Master's work in specialty 231 - Social work. - Petro Mohyla Black Sea National University.

The master's work is devoted to the scientific substantiation of theoretical foundations and development of practical recommendations on the efficiency increase of social work with the elderly people by art therapy methods. The essence of art therapy in social work is determined and the classification of art therapy methods is given. The foreign experience of using art therapy in working with the elderly people is analyzed. Social work with elderly people in the conditions of the territorial center is characterized. On the basis of this research, suggestions are made on the efficiency increase of social work with elderly people by art therapy methods.

Key words: elderly people, art therapy, social work, territorial center, social services.